

Willakuy

La gestión integrada de los recursos hídricos en diez cuencas del Perú

Qillqasqa: Juan C. Sevilla

Liw tiqsimuyupi suyukunamanta Perú suyu 10 kaq suyuhina yupaychasqa kachkan tukuyniraq kawsaykuna wiñasqanrayku, Brasil suyupa qipallanmanmi aswanraq hatuhapun bosque amazónico nisqa kan, aswanraq hatun kaq tinkinasqa cadena tropical nisqapas kallachkantaq, 71% glaciario tropical nisqakunapas, ti qsimuyupi 32 clima nisqakuna kasqanmantan Perú suyupi tarikun 27, hinallataq 104 tukuyniraq tarisq kawsaykunamanta Peru suyupi 84 kachkan.

Chayhinallatqmi, Perú suyupi achka yaku kan, tukuyniraq allpakunapas, chayraykum tiqsimuyuntinpi pusaq kaq yupaychasqa

suyupi kachkan yaku achkanpi kasqanrayku. Ichaqa kimsa vertiente nisqakunamantam –Pacífico, Atlántico hinalataq Titicaca- niraq niraqllachu yakuqa rakinasqa, 1.8% yakullam costa nisqamanqa pacificontakama richkan, chayhina kachkaptinpas 62% runakunam costa nisqapi yachanku, qapaq kaq llaqtakunapas, desarrollo agrícola hinallataq industrial nisqakunapas. Chaymantapas kallachkantaqmi aswan allin kaq allpakuna kawsaykuna ruruchinapaq.

Perú suyupim 128.5 millon hectareakuna kan, chay sayaymantam 7.6 millonllapi mikunapaq tarpuykunata wiñachinku, (6% nisqalla)

Llakikuypaqmi, yaku pisiyay pachapi, 53% costaman riq yakuta mayuman wischunku, wakin 47% puchuq yakumantañataq 25% hinallataq 40% nisqallata allinta chaninchanku. Lima llaqtallapim sapa wata 400 millon metro cúbico sirvichikusqa yakucha mamaquchaman wischunku, allincha kanman sirwichikusqa yaku wishuchkanataqa aswan chuyanchachikunman

Perú suyupim 12% yakulla runakunapa sirwichikunanpaq kan, 80% yakuñaataq tarpuykunapaq, 8% puchuqtañataq industria hinallataq minería nisqakunapi llamkachinku.

Chayhinallataqmi, kawsaykuna tarpunapaq allpapipas 5.4% nisqallapi tarpunku, wakin puchuq allpapiñaataq (2.2 millon) tarpunkuchu. Hina hawanmanpas, 17 millon hectáreas pampakuna pasto tarpunapaq allin, 48.7 millon hectareañataq sachasachakuna wiñachinapaq, chaykunam aypan Perú suyupa 38% sayayniyuq pampanta, wakin puchuq pampañaataqmi amachanapaq pampa, castilla simipiqa área de protección nispa ninku.

Kayna kasqanpim, Gobierno paqarir-qachimun Ley de Recursos Hídricos qapaq qillqata, chaypim kamachimunku Sistema Nacional de Gestión de Recursos Hídricos wasita paqarichnankupaq, chaymanta pacha llamkanankupaq: Política Nacional del Ambiente (PNA), Política y Estrategia Nacional de Recursos Hídricos (PENRH), Plan Nacional

Social risirikusqanmanta taller ruwaynin
Qaway urquqnin: Autoridad Nacional del Agua - ANA

de los Recursos Hídricos (PNRH) hinallataq Planes de Gestión de Recursos Hídricos en las Cuencas (PGRHC) nisqakunata

Gestión Integrada de los Recursos Hídricos (PGIRH) llamkaymanta.

Gobiernopa kamachisqan política llamkaykunata kallpanchanapaqmi, Perú paqarirachimun crédito nisqata US\$ 40 millon chanin-niyuqta, BIRF (Banco Mundial) nisqamanta, hinaspapas US\$ 48 millon qullqita Perú suyupa cuenca hidrográfica nisqapi yakunta amachanapaq, chayhinapi yaku qatipaypi llamkaq wasikunatapas kallpanchanapaq lliw Perú suyupi, Perú uku suyukunapi hinallataq distrito nisqakunapipas, yakuta ama usuchispalla tinkunasqa llamkanankupaq.

“Sapa wata Lima hatun llaqta mama quchaman yaykuchin tawapachaq hununtin metros cúbicos nisqa servidas yakuta, mana allinyanchinkuchu ichapas huk ruwaykuman apanapaq”

Chay paqarichisqa qullqim kalpanchanallantaq Contribuciones Nacionales Determinadas nisqata (NDCs inglés simipi qillqa) Acuerdo de París de la Convención Marco de las Naciones Unidas sobre Cambio Climático (CMNUCC) nisqapi suyu kamachiqkuna rimarisqankumanhinalla.

Chaypaqmi, Autoridad Nacional del Agua (ANA) chunka Perú uku suyukunapaq paqarirqachin Proyecto de Gestión Integrada de los Recursos Hídricos (PGIRH) sutichasqa llamkayta, yaku allin qatipasqa amachasqa kananpaq, runapa upyananpaq allin chuyaynchachisqa, uywakuna ama uunqunanpaq, tarpuykuna qispinanpaq ima, chayraykum yaku amachayqa wiñaypaq kananpuni, allinta umaymanaspa kamachiykunatapas qispichina llaqtawan rimanakuspa; privado

hinallataq estadopaq llamkaq wasikunanpiwan huk umalla yakuta ñawparichinapaq.

Llaqtapa umaymanasqanta rimarisqanta uyariykuspam llaqta umalliqkuna hinallataq huñunasqa llaqtayuqkuna, indígena llaqtakunapas tinkunakuchkanku, yachayninkuta ama usuchispalla ñawpaq hatun taytanchikkunapa, hatun mamanchikkunapa yachasqankumanhina yakuta amachanapaq.

Kay proyecto llamkaymi (PGIRH) iskay hamutaypi sapinchakun: qallariy kaq hamutaymi qatipan lliw Perú suyupi sirvichikunapaq yaku maykama aypasqanta, iskay kaq hamutayñataq qatipan 10 cuenca piloto nisqakunata, chaymantapas kallachkantaqmi suqta sullka hamutaykuna, hamuq qillqapi ñawinchkusqanmanhina:

302961 yupaychasqa PIP nisqapi hamutaykuna, Gestión Integrada de Recursos Hídricos (PGIRH) proyectota chunka cuenca nisqakunapi llamkachinapaq:

<p>QALLARIY KAQ HAMUTAY: Servicios Nacionales</p> <p>“Consolidación de la Gestión de Recursos Hídricos a nivel nacional” nisqamanta</p>	SULLKA HAMUTAY I-1 “Yaku qatipanamanta tantyanapaq willakuykuna maqchiriy”
	SULLKA HAMUTAY I-2 “Pampa ukunta puririy yaku qatipay”
	SULLKA HAMUTAY I-3 “Presa nisqapi yaku huñuy suni kay”
	SULLKA HAMUTAY I-4 “Autoridad Nacional del Agua wasipa llamkayninta suniyachiy”
<p>ISKAY KAQ HAMUTAY II: Lliw Perú suyupi cuencas piloto nisqamanta</p>	SULLKA HAMUTAY II-1 Gestión de Recursos Hídricos a Nivel de Cuenca (GRHC) sutichasqa llamkaykunata suniyachinapaq, Océano Pacífico mamaquchapi kaq suqta cuenca piloto nisqakunata.
	SULLKA HAMUTAY II-2 Gestión Integrada de los Recursos Hídricos sutichasqa llamkaykunata kallpanchanapaq, Océano Atlántico mamaquchapi tawa cuenca piloto nisqakunata.

Willakuy: Autoridad Nacional del Agua (ANA).

Kay llamkaykunam aypayta munachkan:

- 153 estación hidrometeorológica nisqakunata 20 uku suyukunapaq.
- 200 qatipaq wasikunata, bloque de riego nisqapi kallpanchasqata, 77 allinyachinapaq, 1,145 musuqkunata ruwanapaq hinallataq 160 musuqkunata bocatoma nisqakunapi ruwanapaq, sapakamapi dispositivo nisqawan yakuta qatipanapaq, chayhinapi 1582 bloque de riego nisqakuna yakuta chaqchunanpaq yaqa 200,000 has pampapi, 50,000 runakunawan.
- 30 cuenca hidrográfica nisqakuna 33 estación automática nisqawan kallpanchasqa hinallataq yaku qatipaq equipokunapiwan.
- Pampa ukullanta puriq yaku qatipanapaq iskay cuenca piloto nisqakunapi (Ica hinallataq Tacna), kikillan qatipasqa kananpaq. Kimsa comité de gestión hinallataq vigilancia nisqatapas, sapakamapa hamutayninwan yakuta qatipanankupaq.
- ANA wasimantapacha yaku muyuchinapaq presa nisqakunata técnico llamkaykunawan kallpanchanankupaq, suqta presa nisqakunata qatipanankupaq hinallataq 40 hatun yachayniyuqkunata llamkapanankupaq.
- Lliw Perú suyupi yaku llamkachisqankuta yupaychanapaq.
- Centro Nacional de Monitoreo Hídrico nivel II hinallataq IV, chaymantapacha cuenca piloto nisqakunata qatipanankupaq hinallataq yaku llamkachiynamanta Willakuykuna llaqtayuqkunapaq kallpanchasqa kananpaq.
- ANA wasipa Unidad de Prevención hinallataq Gestión de Conflictos UPGC – nisqata kallpanchanankupaq.
- Yakupa llamkachiynin sirvichikuyninpas utqayllaman chaninchasqa kananpaq.
- GIRH nisqapa tawa llamkaykuna (Mayo, Mantaro, Pampas y Vilcanota - Urubamba) llamkaykuna utqachinapaq qullqiwan chaninchasqaña.
- Técnico yachaykuna kallpanchay hinallataq huñunasqa consejo cuenca nisqapatapas.

*Qati ruwayninkuna imaynantan
calidad yakumanta ruwakun*

Qaway urquqnin: Autoridad Nacional del Agua - ANA

PGIRH maykunapi llamkasqan

**Yaku qatipaykunapa
umaymanasqa
llamkachinankuna, gestión
de recursos hídricos sutiwan**

Gestión Integrada de los Recursos Hídricos sutiwanmi proyecto nisqata kkallpanchanku, Hamuq pichqa watakunapi kallpanchasqaña kananpaq Pacífico nisqapi yaku qatipanapaq consejo, chaymantapas tawa akllasqa uku suyukunapi, Amazonas llaqtakunapi.

Mayo, Urubamba, Pampas hinallataq Mantaro cuenca nisqakunapi ñawpariq kaq llamkaykunapim kachkan, Gobierno Regionalkunaman yanapakuy qusqanku San Martín, Cusco, Ucayali, Pasco, Junín, Ayacucho, Huancavelica hinallataq Apurímac uku suyukunapi, chayhinapi yaku qatipaq consejo nisqakunata paqarichinankupaq sapakama cuenca nisqakunapi, chaywanmi maskanku estadopaq kaq hinallataq privado empresakunapas yakuta allinta

servichikunankupaq, Plan de Gestión de Recursos Hídricos en la Cuenca (PGRHC) nisqantakama.

Kay plan nisqakunam estadupa wasinkuna llamkananpaq yanapakun, sapakama cuenca nisqakunapa yaku qatipaq consejo nisqamanta pacha allinmi nispa ninanku, hinaspapas ANA wasipa ari niyllanwan. Plan nisqakunata ruwanapaqmi tinkunakunanku Política Nacional del Ambiente, Política y Estrategia Nacional de Recursos Hídricos (PENRH), Plan Nacional de Recursos Hídricos (PNRH), chaymantapas Gobierno regionalkunapa, distrikunapapas Desarrollo Concertado nisqakuna, paykunam musuq llamkaykunata kallpanchayta munanku: Seguridad hídrica, infraestructura natural, Objetivos de Desarrollo Sostenible (ODS), Perú suyupi pachamama amachanapaq rimaykuna hinallataq sasachakuy kaptin llamkay, Contribuciones Nacionalmente Determinadas (NDC), huk culurakunawan tinkunakuy, qarmipas warmipas niraq niraqla chaninchasqa kanankupaq, tinkinaky Programa Multianual de Inversión (PMI) hinallataq qullqi paqarichinapaq programakuna, chyakunam llamkaykunata tinkunachin Ley Recursos Hídricos nisqapi kama-chisqanman hinalla.

PGRHC nisqapaqmi, hawa suyumanta proyecto iskay empresakunata akllarun, estadopa wasinkunata tinkinasqata llamkachinankupaq sapa cuenca

nisqapi umalliqkuna kasqanmanhina, chaypaqmi planificación con visión compartida sutichasqawan llamkaykunata puririchinqaku, chaypaqmi kimsa umaymanaykunata qatipanqaku: (I) planificación estratégica nisqata; (II) llaqta ukupi pikuna kasqanmanhina llamkanankupaq, hinallataq (III) modelamiento colaborativo nisqata.

Planificación de visión compartida nisqawanmi waskanku huñunasqa llamkaqkuna huk huñunasqakunapiwan tinkunakuyninta, yakumanta sasachakuqkuna, servichikuqkunapiwan. Kayna llamkaykunawanmi rimanakuyta llaqta ukupi tupachinanku PGRH nisqata umaymananankupaq, sapakama runakuna yachananku ima ruwanankumantapas, hamuq cuadruchapihina.

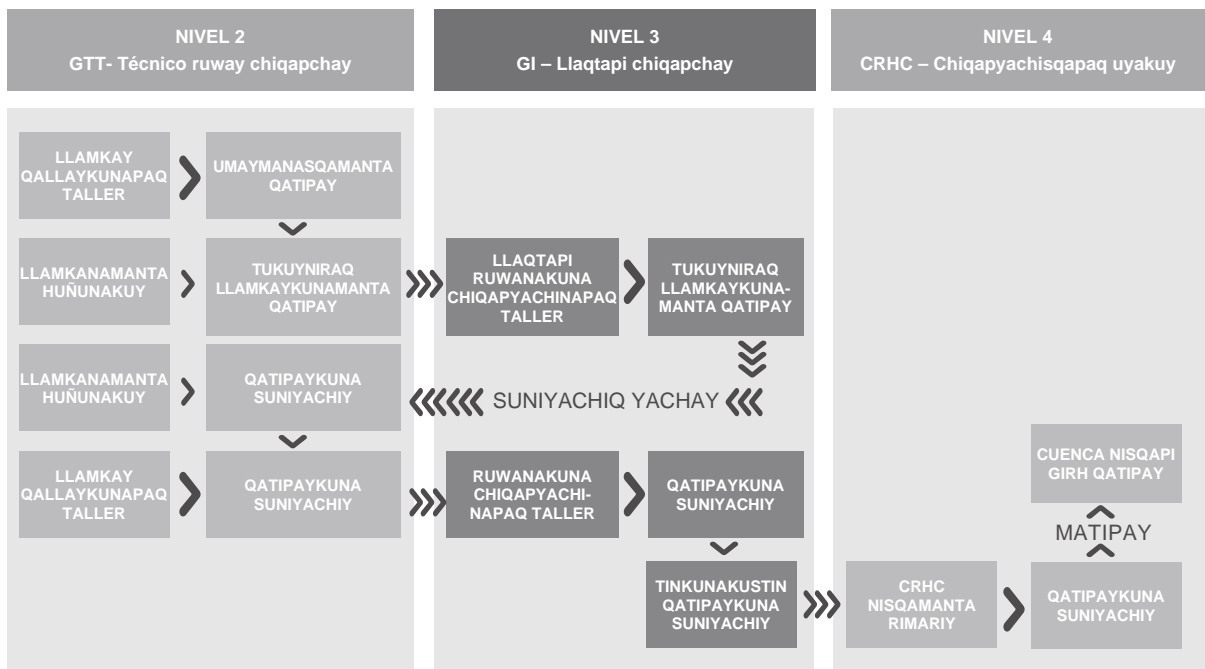
‘Atiyniyuq rimaywan kamachiq’ visión compartida nisqata allinta qatipaykunapaq:

PGRHC nisqakunata allinmi nispa ninankupaqmi, ima llamkana kasqanmanhina huñunakuqkunapa rimariyninwan, llaqtapi huñunakuqkunapa rimariyninwan hinallataq CRHC nisqakunapawanpas, consultora nisqakunapa paqarichisqan willakuykunawan,

chaypi riqsichinanku pikuna llamkasqankuta, llamkanapaq taller nisqakunapi, kaynakunapi maskanapuni técnico ruwaykunata allinmimi nisqa ninankupaq.

PGRHC nisqapi imayna ruwachisqankuta:

Willakuy: Autoridad Nacional del Agua (ANA)

Kay watapi marzo killa tukusqanmantapacham, Decreto Urgencia qillqakunata Gobierno urqumuchkan coronavirusmanta llaqtata amachanapaq, chay kamachiykunam kachkan 2020 watapa diciembre killan tukunankama. Kay kamachiykunam kachkan PGRHC nisqapaq qullqi paparichina killakunapipuni.

Coronavirusrayku musuq kamachiykuna kasqampim PGRHC nisqapa llamkayninkunatapas

mususqyachimuchkan, ñawpaq pachapi taller nisqakunawan llaqtamasintin huñunakurqaku, kunan pachaqa hukmanyaramun llamkaykuna, ñawpaq pachaqa sapallanku karqaku, kunanpaq ñ a t a q l l a q t a y u q k u n a yanapanakuyta kallpanchachkanku rimanakuspanku, asuykanakuspanku, chayhinapi yakurayku sasachakuyninkunata tapuspa allinyachinankupaq, yanapanakuspankum yachayninkunatapas huntapachillanqakutaq.

Musuq llamkaykuna kaynata kallpanchakunqa:

- PGRHC nisqapi runakuna manaña huñunakunqakuchu, chayhina kananpaqmi tawa umaymanaykuna kan:
  - Nivel 1: Huñunasqa umaymananapaq
  - Nivel 2: Huñunasqa técnico llamkaykuna
  - Nivel 3: Huñunasqa huk llaqtakunawan tinkunakuy
  - Nivel 4: CRHC
- Llamkaykunapi llapanku huk umalla aypay munasqanku hinalla kanan.

- Tinkunasqa llamkaykunamanta willakuykunapi kallpanchana, llamkana ukupi, hawakunapipas.
- Llaqtapi yanapakuqkunapas willakuykunata utqayllaman umaymananykunankupaq, chayhinapi willasqaña imakunapipas yanapakunankupaq.
- Willakuykunata allinta tupachina, imayna llamkanakunatapas, sapa llaqta kawsasqanmanhina willakuna.
- Willakuykunam kanan, huk huñunasqa runakunawan ima rakinachikuqkunapas ama kananpaq.

Runamasintin rakinasqa kanapaq kamachikuykuna, huk llaqtakunaman ama llusqichkay, qali kawsay amachay, chaykunapaq kamachiykuna kaptinmi musuq llamkaykunawan maskachkanku:

- Pisi runakunallawan taller nisqakunata rumanapaq (suqtamanta asninqa kanmanchuya) chayhina kaptinqa allinta qawaspam pikunatapas akllana.
- Willakuykuna qispinan radiontakama, internetnintaka utaq sapakama runata telefonontakama qayana.
- Ichpa kaq llamkana wasikunapa umalliqninkuna llamkana llaqtakama chayananku llaqtawan huñunakunankupaq. Chaypaqmi huk runa kanan, llaqtawan rimanakuyta ñawparichinankupaq.
- Utqayllaman kaq huñunakuykunapi kusirikuy kanan ama pisipachkanankupaq, chayhinapi runakunapas sapallanku kaspanku ama llakikunankupaq.
- Kallpanchachikuq videokunatam qawananku hinallataq capacitananku ima programakunamantapas yachanankupaq.
- Huñunakuqkunata whatsapp nisqntakama, utaq telefonontakamapas ruwanankunapi puriysina, tapukuyninkunatapas kutichina.
- Internetnintakama huñunasqa llamkaykunapi ruwasqankutam huñunakuqkunaman qupuna

PGIRH nisqapaqqa kayna musuq llamkaykunam allin kanqa llaqtawan kуска PGRHC nisqata ñawparichinapaq, chaymantapas kay llamkaypiqa achkam tinkunakuchkanku, consultora nisqakunapa tecniconkuna, huñunasqa runakunapa umalliqninkuna, privado hinallataq estadopaq llamkaq empresakunapa llamkapakuqninkuna, yaku amachanapaq huñunasqa runakunapas, lliwchallankum internetnintakama taller nisqakunapi tinkunakuchkanku.